

l'última cuejada de la vocació poètica de l'escriptor, una última cuejada que ell va incloure al present diari. És un llarg poema torrencial, dedicat a Rabelais, un poema discursiu, sincopat, predicair, poc o gens líric, una mena d'elegia assagística plena de vitalitat, que en conjunt té molta força i és ple de detalls vibrants.

Si li passa com a mi, en molts passatges que li semblaran d'una vigència fresquíssima, el lector prendrà consciència, de cop, que tot això Fuster ho va escriure fa setanta anys, en ple desert franquista. I aleshores, igual que qui escriu aquesta ressenya, potser el lector pensarà que si Fuster hagués escrit el que va escriure en francès i des de París, seria de justícia i exacte qualificar-lo de savi o de geni. Però, com que ho va escriure en valencià —en català de València— i des de Sueca, els únics qualificatius que li escauen són el de prodigi o miracle. Llegiu Joan Fuster. ◀

Ferran Garcia-Oliver

UN ENCAIX MAGNÍFIC DE FONTS I FORMA

No sé què mor. Dietari 2017-2019

Ramon Ramon

236 pp., 2020, València, Edicions 3i4

No entenc massa bé perquè Ramon Ramon s'entesta a proclamar, més d'una i de dues vegades, que la seua obra és un anacronisme, i que el millor que podria fer és plegar ja tot d'una. Ell es veu com un mediocre al galliner de la literatura catalana, mentre a l'escenari actuen les primeres espases. «Per què tinc la sensació que he perdut el rastre modernitzador de la meua època?». I, per si no hi queda clar: «Per què no reconec que visc culturalment ancorat en segles pretèrits, ple dels seus tics, arraconat com una còmoda antiga i desllustrada entre mobiliari zen, i que, doncs, deixar d'escriure seria l'opció més digna?», es demana ja cap a les acaballes del llibre.

Podria semblar que som davant un postureta de cara a la galeria, una fórmula patètica per guanyar-se arterament la commiseració del lector i, no cal dir-ho, dels crítics que, com el Déu del judici final, envien els uns, els triats i garbellats, al paradís, no pocs al purgatori i la resta a l'infern. Però la sinceritat de Ramon és tan veritadera com ingènua. S'ho creu. No li feu cas. Ramon és un tímid amb un gep d'honestat que me'l fa caminar una mica vinclat, com demanant perdó, per gosar irrompre en el born de la literatura, sovint tocat pel vedetisme i l'autopromoció de

les xarxes socials. No li feu cas, de veres, perquè amb *No sé què mor* ha confegit, al meu entendre, un dels millors dietaris des que va començar el segle XXI, i se n'han fet un grapat d'excel·lents. I conste que no m'agraden els elogis hiperbòlics, perquè poden justament provocar el rebuig del qui els llegeix; tampoc Ramon no es creu el qui el lloa. Amb tot, allà on hi ha una escriptura destil·lada, uns pensaments servits en la copa de la saviesa, una crònica de persones i espais subalterns que grimpen fins a la llum gràcies a una prosa eficaç, unes afortunades imatges poètiques del qui al cap i a la fi és un poeta —sense abusar-ne, perquè ho malmetria tot—, i, en efecte, tot plegat dins l'embolcall d'una modèstia gairebé eremítica, un no pot més que reconèixer que *No sé què mor* és una obra escruixidora, que es va ben merèixer el Premi Andròmina de Narrativa 2020. No el Joan Fuster d'assaig, que també compliria i sobrat amb els requisits, sinó en competència amb solvents narradors. El detall, per tant, paga la pena retenir-lo, en dir-nos que, segons el criteri del jurat, Ramon domina la llengua, com cal esperar en tot un corrector lingüístic de l'editorial Afers, però sobretot domina el ritme i la gràcia de la bona narrativa. No hi espereu focs d'encenalls ni les garlandetes dels firaires de vanitats. En algun moment us farà esbossar un somriure, però més aviat us farà posar seriosos i greus. La mort l'acompanya sovint com un fidel amic.

Ramon Ramon, en el teatrí de la vida, marxa pel cantó del pessimisme i per la travessa d'un cert escepticisme. Alto, però: és tracta d'una doble actitud fecunda i creativa. Em carreguen els qui tot ho veuen negre i no fan més que bordar a la lluna, a més d'empapussar lectors i jurats amb tirallongues fúnebres, on el dietari fa les funcions de gabinet de psiquiatria. A *No sé què mor* no hi ha el llagrimieg fàcil, ni la vel·leïtat del nihilisme ni depressions servides a culleradetes maldestres però efectistes. Sabent el pa que es cou en els temps que corren, de crispacions autoritàries, de l'evitern embat del nacionalisme espanyol, de la misèria de política de consum, de la ferida de mort dels paisatges i de les ferides sagnants en la carn i l'ànima de la llengua, Ramon no es pot permetre el luxe de la desesperança ni molt menys el de la derrota. *No sé què mor*, amb la seua malenconia lúcida i el desencís intermitent, és un colp moral enfront de l'estultícia per part d'aquell que no oblida els compromisos ètics des d'una radicalitat democràtica. Pessimisme i escepticisme solament fan d'escuts protectors per a un tímid d'ofici com el Ramon Ramon. Un tímid, però, que quan s'enfada no té pèls en la llengua i li puguen les ganes, si cal, de repartir algun mastegot entre els membres de la closca pelada dels cretins, reclutats preferentment en el si del personal local —catarroguins—, de fatxes i blaveros, que, ben mirat, són el mateix.

Catarroja, amb el permís d'una València tan a tocar, és el punt d'ancoratge del Ramon. Com el millor dels aparadors, li ofereix ocasions intermitents per a desplegar el dietari espaiat d'una vida tan mediocre com la d'Ausiàs Marc, pose per cas —que va escriure també un dietari, però en forma bàsicament de decasíl·labs, amb cesura a la quarta—, però tan plena com la del cavaller de Gandia i senyor de Beniarjó. En aquest poble de l'Horta Sud, Ramon es guanya les garrofes, escriu, contempla l'esperpent i les delícies del món, pateix per un país amb el qual no n'hi ha mans i puja la família colze a colze amb Marieta, una dona que tots estimem a través de les paraules del seu home. L'enyor de la infància, amb els personatges i l'espai rural que el poblaven, actua de poderós combustible literari. La potència de *No sé què mor* s'enlaira quan Ramon reula quan era una criatura. La història de l'avi Maties, salpebrada amb l'aparició al·lucinant del seu comandant Francisco Franco, que li encomanava serioses missions, com ara furta cabres al moro, és un prodigi narratiu, on tan sols en tres pàgines encabeix les quatre generacions que van de l'avi a la rebesneta. Ramon també diu que no sap contar històries i, doncs, tampoc no ens el creurem.

Em demane si en la mirada cap a la Catarroja dels anys setanta del segle XX la nostàlgia no el traeix. Catarroja, en la ploma de Ramon, fa la impressió gairebé d'una arcàdia feliç, destruïda pels voltors que tots coneixem, aquesta sinistra barreja de polítics corruptes o imbècils i espavilats depredadors immobiliaris. Un que és una mica més vell, sap, perquè ho ha viscut en la pròpia pell, que no fou als setanta sinó a la darrerria dels seixanta quan guillotinaren un univers rural que s'assemblava més al de Martorell que al d'ara mateix, i havien passat més de cinc-cents anys. Però el poc que Catarroja havia salvat, amb el port gratíssim amb vistes a l'Albufera, li bastaren a aquell xiquet que va ser Ramon Ramon per a desplegar les ales de la imaginació i rescatar-ne els péntols, ara que ha travessat el Rubicó dels cinquanta. Vet ací, verbigràcia, que Ramon Ramon feia d'apòstol en la missa del Dijous Sant de la parròquia de Sant Antoni, quan el capellà rentava els peus a dotze xiquets. «Aquells dies sants d'infància em van marcar per a tota la vida», diu, i han perdurat en forma de... dolços de Pasqua i, ai, mandonguilles d'abadejo. L'àvia esmicolava l'abadejo, prèviament en remulla una nit sencera, i en el llibrell el mesclava amb els ingredients necessaris abans de donar-los forma, arrebossar-les amb ou i fregir-les. Des de llavors, Ramon no concep Setmana Santa sense mandonguilles d'abadejo, acompanyades amb altres menges igualment humils, i, si no pot ser, se les menja a mos redó. I al que volia anar: «Aquesta nit les he adornades amb un tros de pa, formatge i una ceba crua —més dos gots llargs de vi negre—. Hauria

de donar gràcies a Déu *in aeternum*, perquè el meu concepte de felicitat no va més enllà d'una platerada de mandonguilles d'abadejo». La meua també, tot siga dit, i n'hi ha constància escrita. Els descreguts són els que millor dialoguen amb Déu, per creure que els miracles es produeixen en les coses petites, com ara en les mandonguilles d'abadejo, que lliguen, com un cordó umbilical, el bordegàs Ramon a l'àvia de les mans botinflades. Els descreguts són, a més, conscients que l'Església catòlica, amb els seus rituals i cerimònies, «sempre han desplegat una gran potència catàrtica: per més laïcitzat o ateu que un es torne, aquestes flamarades místiques són recordades amb emoció». Els apòstates són una espècie respectabilíssima, però desconcertant. El valor «cultural» d'un rector rentant el peus als xiquets de Catarroja, és similar a «La Passió segons sant Mateu» de Bach, la «Santa Faz» del Greco o el Misteri d'Elx.

És una qüestió d'escalas i jerarquies, ja ho sé, però és una qüestió també de detalls. Un dietari, un bon dietari, no és sinó un collaret de detalls que es presenten d'improvís, i una urgència i un defici i una necessitat empenyen a registrar-lo, a salvar-lo de la caducitat. En aquest sentit, Ramon Ramon segueix les passes de Josep Pla. Així, subratlla que la fragmentació ben observada de la realitat, i ben escudellada, si se'm permet afegir, té un poder de revelació superior als grans paradigmes, filosòfics, historiogràfics o de qualsevol altre sistema de coneixement o teoria (que és el que convé a la literatura). Aquest és el significat de les humils mandonguilles d'abadejo. Ramon Ramon carrega amb la responsabilitat de transmetre una menudíssima tessel·la de memòria pròpia, capaç, però, d'il·luminar la memòria col·lectiva dels nostres pobles durant el trànsit de la dictadura a la democràcia, mentre li cantaven les absoltes a la trama antiga de fondes arrels agràries. *No sé què mor*, doncs, s'erigeix també com a dipòsit de memòria, més enllà de l'anècdota i el simple record. Som un país desmemoriat, desproveït de referents, d'espills que reflecteixen tal com vam ser i per això som com som. El manobre de dietaris, tant o més que el factor de novel·les, ompli forats, tapa esquerdes, construeix. «La nostra natura està devastada. La nostra cultura està devastant-se. Sabem qui mor entre nosaltres, però desconeixem què mor dins de nosaltres». Amb el dietari, Ramon transcendeix, immortalitza la gent, la seua gent, i la terra. La temptativa de salvar de la consumpció les petites batalles quotidianes i ficar-les al «relat» d'un dietari s'imposa ara més que mai, arrossegats pel frenesí diari, culpable d'haver-nos «tornat insensibles a les expressions i les pautes del real», sense prendre esment del seu corrent imparabile. I és que anem pegant tombs per la vida cecs davant els detalls, fins al punt que «l'acte de detallar s'ha convertit en una especialització burocràtica: confusa, incompressible, plena de paranys». Comptat i debatut, la bona literatura,

i en això sobreïx precisament *No sé què mor*, «es un ritual de catacumba. Un ritual ocult on ni tan sols sabem —per manca de detalls— qui és el nostre Déu». Certament escriure un dietari pot resultar tan intranscendent com enviar guàtsaps als amics, diu Ramon, «però ens podem sentir o considerar més compactes a l'hora de rumiar el món».

De Pla, doncs, Ramon ha entès la vàlua de l'observació, i com de difícil és donar la mida d'un paisatge o els trets d'un personatge. De Fuster ha incorporat les giragonses de la reflexió. Un dietari consagrat només a l'observació té el perill d'anar a parar a la inanitat, i és això el que de tan repetir-se li va acabar passant factura al de Palafrugell. Josep Pla és una addició —jo n'he passat la pallola—, però pels efectes narcotitzants poden provocar la paràlisi als imitadors o als tristos epígons. Un dietari consagrat només a l'especulació, que passa de puntetes pels detalls adés esmentats, o els omet absolutament, pot resultar una mica feixuc, si no s'administra amb aquella mà esquerra i aquella ironia que gastava el de Sueca; i molts són els cridats, però pocs els escollits, per fer servir de nou una imatge evangèlica pastada durant els catecismes infantils. Ramon aconsegueix posar els dos ingredients en la balança del dietari. No hi ha observació sense una reflexió final que done sentit a l'episodi viscut. Els pertrets filosòfics que aplega el de Catarroja vesteixen els pensaments, multipliquen els efectes persuasius, dissolen la vacuïtat. Ramon Ramon té moltes coses a dir, i les diu ben dites, i en companyia d'una penya ben fiable com són Carner, sant Agustí, Sagarra, Pessoa, Braudel, Aristòtil, Semprún, Fuster, és clar, i d'altres més, inclosos els que han dut al paper les pròpies experiències del *lager*.

Ramon, seguint el deixant de Jorge Semprún, ens adverteix que el Mal també es tria lliurement. Matar, robar, massacrar poblacions senceres, humiliar una dona, és una opció que qualsevol amb dos dits de trellat ho pot i ho deu rebutjar. Hi presentaria una reticència. Potser també fora que, a voltes, no podem eixir del cercle de Mal. Si no m'equivoque, és el que Truman Capote va més que insinuar a *Sang freda*. En el crim abjecte, del tot gratuït, d'una família sencera per part d'aquells dos xicots, que ens trasbalsa l'ànima, hi havia unes «causes» tan profundes i inexorables, que ens menen al dubte si la parella d'assassins podien escapar de les urpes del Mal. *No sé què mor*, però, és una invitació al diàleg. Ramon no pretén convèncer ningú. Es conforma amb entendre's a si mateix. Explicita dubtes i neguits, exhuma les poques conviccions que li romanen a l'esperit, i si en l'operació el lector les creu plausibles, millor que millor. La discrepància entra en el pes, per descomptat.

Resulta confortable comprovar que hi ha algú, fins i tot més jove —cosa estranya— amb qui compartir un feix d'idees elementals amb què circular pel món, sobretot quan un s'endinsa per les vies estretes, plenes de cudols i sots, de la cultura

i la política del país sencer, el que s'allarga entre Salses i Guardamar, i es fa particularment costerut entre Vinaròs i Oriola. Sense pretendre-ho, supose, Ramon Ramon fa d'intel·lectual, d'intel·lectual íntegre i en forma. És dels tipus tan honestos, que mai esdevindria un intel·lectual orgànic, «decrèpit», practicant del «partidisme tavernari», l'espècie que ha proliferat tant a l'ombra dels partits que han remenat i continuen remenant les cireres. La consciència li explotaria abans que vendre's per un plat de lleties. «Vivim uns temps d'ingratitude filosòfica, en unes societats on els intel·lectuals decrèpits són hegemònics: els pensaments brosten com cards d'una realitat erma». Ramon Ramon, amb *No sé què mor*, en canvi, es dona a la cultura, al pensament i al poder creador del llenguatge amb la mateixa transparència, la idèntica càrrega de responsabilitat i la millor saó amb què es dona a Marieta, i a la Llum i a l'Andreu, els seus dos fills. I sempre navegant entre dos esculls: a un costat el desassossec, a l'altre l'esperança. Ramon Ramon, silencios i fantasmagòric, en els buits del món troba la seua poesia. ☾

Jordi Riba

WALTER BENJAMIN, LES 'TESIS' I LA HISTÒRIA

Walter Benjamin. Avis d'incendi

Michael Löwy

Traducció d'Arnau Pons i David Cuscó

240 pp., 2020, Barcelona, Editorial Flâneur

Una imatge de Walter Benjamin, fotografiat per Gisele Freund, treballant en la sala de catàlegs de la Biblioteca Nacional de París. Som al 1937 i el filòsof es troba ocupat en la elaboració de la seva obra capital sobre el París del segle XIX, que mai arribarà a concloure.¹ Aquesta fotografia il·lustra, juntament amb altres, les pàgines de la revista *Magazine Littéraire*, d'abril de 2002, dedicada al insigne pensador; coincidint amb la publicació del llibre de Michel Löwy, *Walter Benjamin. Avis d'incendi*. El llibre, ara publicada la seva traducció al català per la barcelonina editorial Flâneur, forma part de l'ampla producció de textos interpretatius del text de Benjamin *Tesis sobre la història*, que recentment ha estat traduït i publicat en la mateixa l'editorial Flâneur.

| ¹ Walter BENJAMIN, *Paris capitale du XIX siècle*, París, éd. du Cerf, 1989